

**Poročilo o delu  
Inštituta za novejšo zgodovino  
v letu  
1997**

---

## Poročilo o delu Inštituta za novejšo zgodovino v letu 1997

---

Začetek leta 1997 je sprva kazal, da nas čaka izredno težko leto. Nadaljevalo se je kadrovsko osipanje, upokojil se je namreč eden od naših najboljših raziskovalcev, zaradi nesprejetja državnega proračuna pa smo v prvih mesecih imeli zagotovljenih le tri četrtine potrebnih sredstev za plače in nič za materialne stroške. Leto pa se je končalo precej uspešnejše, kot smo po slabem začetku sploh lahko upali. Poleg dveh projektov, ki smo jih začeli realizirati v letu 1996, smo podpisali pogodbi za še dva projekta. Posebej smo veseli, da smo po nekaj letih neuspešnih prizadevanj lahko začeli z delom na tako pomembnem projektu, kot je nacionalna zbirka žrtev druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem. Drugi novi projekt je nadaljevanje raziskovanja slovensko - italijanskih odnosov v sodobni zgodovini. Uspešno je teklo tudi raziskovalno delo na obeh drugih temeljnih projektih. Posebej smo ponosni, da smo uspešno končali načrtovano pripravo vsebinske zasnove obsežne monografije o zgodovini Slovencev v 20. stoletju z obsežnejšim uvodom o zgodovini Slovencev v drugi polovici 19. stoletja. Leto smo poslovno uspešno končali. To so nam omogočila sredstva za raziskovalno dejavnost, ki so se prvič po letu 1992 realno povečala. Končalo se je kadrovsko zmanjševanje na inštitutu, ki smo ga beležili vse od leta 1991.

V lanskem letu nam je uspelo izdati dve številki naše revije *Prispevki za novejšo zgodovino*, drugo številko kot zelo obsežen *Ferenčev zbornik* ob njegovi 70 - letnici. Poleg tega so naši raziskovalci objavili še 6 samostojnih publikacij. Redno zaposleni raziskovalci so objavili 47 znanstvenih razprav ter 13 gesel v 11. zvezku *Enciklopedije Slovenije*. Dopolnilno zaposleni raziskovalci pa so objavili 14 znanstvenih razprav in 6 gesel v *Enciklopediji Slovenije*. V tisku je ostalo še 45 bibliografskih enot. Na šestih znanstvenih posvetih, med njimi so bili štirje mednarodni, je z 10 referati sodelovalo 6 naših raziskovalcev. V COBISS smo vnesli vse bibliografske podatke za leto 1996.

Na Internetu smo postavili svojo domačo stran. V njej smo na kratko predstavili raziskovalno delo inštituta po posameznih projektih, knjižnico, inštitutovo revijo *Prispevki za novejšo zgodovino* in raziskovalno delo raziskovalcev z njihovo izbrano bibliografijo. V letu 1998 bomo domačo stran prevedli tudi v angleški jezik. Na ARNES-ovem strežniku bo začela delovati v začetku leta 1998. Arhitektka nam je izdelala likovno zelo lepo celostno podobo inštituta. Obnovili in razširili smo računalniško opremo za raziskovalce s 14 osebnimi računalniki Pentium Nixdorf in Gambit, kupili še 6 laserskih tiskalnikov ter dva scanerja za preslikovanje časopisov in knjig. S sredstvi najemnin, ki jih plačujejo uporabniki v naši stavbi, smo nadaljevali z nujno potrebnimi vzdrževalnimi deli. Prepleskali smo vsa okna v stavbi in obnovili zastarelo toplotno postajo. Obnovili smo vse delovne kabinete na inštitutu.

---

### 1. Raziskovalni projekti

---

Raziskovalna skupina inštituta, ki šteje 19 polno zaposlenih in 10 dopolnilno zaposlenih raziskovalcev ter 2 mlada raziskovalca, sodelovalo pa je še 7 zunanjih sodelavcev, je v okviru nacionalnega raziskovalnega programa delala na štirih več-

letnih raziskovalnih projektih. Dva projekta, ki smo ju začeli uresničevati leta 1996, bosta končana konec leta 2000, za dva pa smo podpisali pogodbe v letu 1997. Eden bo končan konec leta 1999, drugi pa spomladi leta 2002.

---

### 1.1. Zgodovina Slovencev v XX. stoletju

---

Osrednji temeljni raziskovalni projekt inštituta je Zgodovina Slovencev v XX. stoletju. V njem sodeluje 16 polno zaposlenih raziskovalcev in dva mlada raziskovalca. Odgovorna nosilka projekta je *dr. Jasna Fischer*. Delo na projektu smo organizirali v treh tematskih sklopih. Prvi tematski sklop zajema politični in idejni razvoj na Slovenskem v letih 1892-1941, vodila ga je *dr. Anka Vidovič-Miklavčič*. V drugem tematskem sklopu obravnavamo politično zgodovino v letih 1941-1991. Vodenje tega sklopa je po upokojitvi dr. Ferenc prevezel *dr. Zdenko Čepič*. Tretji, časovno najdaljši tematski sklop socialne in gospodarske zgodovine, zajema obdobje od 1860 do 1991. Vodila sta ga *dr. France Kresal* in *dr. Žarko Lazarevič*. Pri pripravi poročila o projektu sem se držala načela, da v tem delu poročam samo o temeljnem raziskovalnem delu v okviru samega projekta, druge raziskovalne rezultate pa navajam v drugih poglavjih poročila ter so razvidni tudi iz priložene bibliografije objavljenih del v letu 1997.

**1.1.1.** V okviru prvega tematskega sklopa o političnem in idejnopolitičnem razvoju na Slovenskem v letih 1892-1941 se trije inštitutovi sodelavci sistematično ukvarjajo predvsem z obdobjem 1918-1941.

*Dr. Anka Vidovič-Miklavčič*, višja znanstvena sodelavka, je za projektno nalogo Socialna demokracija (socialisti) 1918-1941 na Slovenskem v letu 1997 napisala poglavja Položaj socialne demokracije (socialistov) okrog glasila Delavska politika v času režima JNS, Odnos do meščanskih strank in KPJ, Priprave in volitve v narodno skupščino 5. maja 1935. Prizadevanje za obnovo legalne stranke pod imenom Socialistična zveza delovnega ljudstva z organom Ljudski glas, Socialistično gibanje in občinske volitve, Značaj Masarykovih proslav v krepitvi socialističnega gibanja 1937-1938. V monografskem značaju besedila teh poglavij je temeljna ugotovitev, da je socialistično gibanje v tem času odločno zagovarjalo graditev svoje strankarske strukture in samosvoje politične poti, pri čemer zavrača sodelovanje z meščanskimi strankami kot s KPJ. S slednjo in s krščanskimi socialisti je zavračala tudi enotno delavsko fronto. Bili so nasprotniki nastajanja profašističnih struktur in gibanj znotraj države, kot tudi italijanskega fašizma in nemškega nacizma. Odločno so bili na strani protifašizma, vendar ne v vsem tem času v okviru ljudskfrontnega gibanja, zlasti ne po letu 1937. Idejno in politično so se po propadu avstrijske socialne demokracije 1934 v naslednjem obdobju vezali na češkoslovaško socialno demokracijo, predvsem pa oživljali "Masarykovo dediščino". V okviru te tematike je pripravila za tisk eno razpravo.

*Dr. Jurij Perovšek*, znanstveni sodelavec, je za svojo projektno nalogo raziskoval vprašanje jugoslovanskega unitarizma pri Slovencih v letih 1918-1941, pri čemer se je v lanskem letu posvetil obdobju 1929-1941. Preučil je temeljne značilnosti tedanjega državno-upravnega, narodnega, političnega in strankarskega razvoja v Kraljevini Jugoslaviji in pa politiko jugoslovanskega nacionalnega unitarizma in centralizma. Rezultate raziskave je predstavil v obliki objavljenega referata in štirih razprav, dve od teh bodo objavljene tudi v tujem tisku.

*Dr. Ervin Dolenc*, znanstveni sodelavec, je za projektno nalogo Kulturna politika in kulturni boj 1929-1941 v letu 1997 na podlagi zbranega gradiva opravil tiste faze dela, ki so predpriprava za pisanje besedila. Posebno pozornost je posvetil ključnim problemom politične zgodovine Slovencev v tridesetih letih in sicer politiki Slovenske ljudske stranke v opoziciji in pa od srede 1935, ko je bila stranka v vladi ter se vključila v vsedrjavno JRZ. Preučeval je še vprašanje obstoja slovenskega naroda v jugoslovanski skupnosti in kulturno politiko socialistov.

*1.1.2.* Na tematskem sklopu projekta, ki zajema politično zgodovino v času druge svetovne vojne in po njej (1941-1992), je sodelovalo šest raziskovalcev in mlada raziskovalka. Celotni del projekta je razdeljen po časovno vsebinskem načelu na obdobje druge svetovne vojne (izvajali 4 raziskovalci) in čas po drugi svetovni vojni (izvajala 2 raziskovalca in mlada raziskovalka).

*Dr. Bojan Godeša*, znanstveni sodelavec, je pri projektni nalogi Poskusi vzpostavitve premirja med sprtimi tabori na Slovenskem v času druge svetovne vojne pregledoval dnevniške zapiske dr. Milana Grola, srbskega politika, predsednika demokratske stranke, ki je bil v času vojne do poletja 1943 minister v kraljevih vladah, po vojni neformalni vodja opozicije do volitev jeseni 1945, zbirke tiskanih virov Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji in Izvori za istoriju SKJ-Dokumenti centralnih organa KPJ, NOR i revolucije (1941-1945), zbrana dela Josipa Broza-Tita in Edvarda Kardelja. S pregledovanjem arhivskega gradiva IOOF-SNOS je začel v Arhivu Republike Slovenije, dislocirana enota II.

*Mag. Boris Mlakar*, višji strokovni sodelavec, je izvajal projektno nalogo Jugoslovanska vojska v domovini. Komanda za Slovenijo (četništvo Slovenskem 1941-1945) in je nadaljeval z zbiranjem podatkov o organizaciji ter delovanju slovenskega četništva. Zbiral je tudi podatke o posameznih vodilnih predstavnikih protirevolucionarnega tabora liberalne usmeritve. V Arhivu Republike Slovenije, dislocirana enota II, je v ta namen pregledoval arhivsko gradivo Komisije predsedstva SNOS za ugotavljanje zločinov okupatorja in njihovih pomagačev ter fonde JNS, Sokolskega kluba in četništva. Pregledal je tudi gradivo Javno tožilstvo pri predsedstvu SNOS ter Javno tožilstvo LRS. Podatke je izpisoval še iz emigrantskega lista Klic Triglava, ki izhaja v Veliki Britaniji. Iz raziskovalne teme je napisal spremno študijo k spominom nekdanjega četniškega obveščevalca Pavla Borštnika.

*Mag. Damijan Guštin*, višji strokovni sodelavec, je za projektno nalogo Ugotavljanje in pregon vojnih zločinov na Slovenskem med in po drugi svetovni vojni raziskoval vprašanje vojnih zločinov, kolikor so bili ti povezani z med drugo svetovno vojno zelo razširjenim protipravnim odvzemom prostosti. Nadaljeval je z zbiranjem gradiva v Arhivu Republike Slovenije. Pregledoval je fonda Slovenski Rdeči križ in MVAC.

*Mag. Vida Deželak-Barič*, višja strokovna sodelavka, je v okviru projektne naloge Osvobodilna fronta slovenskega naroda 1941-1945 pregledovala arhivsko gradivo v Arhivu Republike Slovenije, dislocirana enota II. Pregledovala je gradivo okrožij OF t.i. Ljubljanske pokrajine ter gradivo partizanskega in protipartizanskega tiska. V Arhivu Republike Slovenije, dislocirana enota I in v Arhivu ministrstva za notranje zadeve RS je zbirala gradivo o VOS in OZN s poudarkom na njenem razmerju do komunistične partije.

*Dr. Aleš Gabrič*, znanstveni sodelavec, je za projektno nalogo Kulturni problemi na Slovenskem po drugi svetovni vojni zbiral gradivo v Arhivu

ministrstva za notranje zadeve RS, v literaturi pa o slovenskih kulturnih ustvarjalcih in ustanovah in o razmerju politične oblasti do njih. Po tuji literaturi je preučeval politične odnose med Jugoslavijo in t.i. velikimi silami po 2. svetovni vojni. Posvečal se je tudi razvoju šolstva po 2. svetovni vojni.

V zadnji tretjini leta 1997 se je v projekt vključila *dr. Nevenka Troha*, asistentka z doktoratom, z raziskavo o slovenskih manjšinah v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, za katero je v Arhivu Republike Slovenije pregledovala popise gradiva Glavnega odbora SZDL, komisije za zamejstvo, pomembno za preučevanje manjšinske problematike (slovenske manjšine v Italiji, Avstriji in na Madžarskem ter italijanske in madžarske manjšine v Sloveniji).

Pri izvajanju projekta je sodelovala tudi mlada raziskovalka *Mateja Režek* in za raziskavo o slovenski in jugoslovanski politični zgodovini v prvi polovici petdesetih let pregledovala v Arhivu Republike Slovenije gradivo CK KPS/ZKS, SZDL Slovenije, predsedstva vlade oziroma Izvršnega sveta LRS, Sveta za prosveto in kulturo LRS, Komisije za odnose z verskimi skupnostmi ter osebni zbirki Edvarda Kardelja in Borisa Kraigherja. V Arhivu ministrstva za notranje zadeve RS je pregledovala letna poročila RSNZ in osebne dosjeje. Pregledala je tudi tiskane zapisnike Ljudske skupščine LRS in FLRJ, uradne liste ter sproti spremljala ustrezno strokovno literaturo. Napisala je in oddala v tisk tri izvirne znanstvene članke.

**1.1.3.** V tematskem sklopu o gospodarski in socialni zgodovini od okoli leta 1860 do 1991 je sodelovalo šest raziskovalcev in mladi raziskovalec. Gospodarsko zgodovno so raziskovali štirje, socialno zgodovino pa dva sodelavca in mladi raziskovalec.

*Dr. Jasna Fischer*, znanstvena svetnica, je kot odgovorna nosilka vodila in usklajevala raziskovalno delo v okviru celotnega projekta. Na podlagi gradiva, zbranega v preteklih letih je analizirala razvoj prebivalstva na Slovenskem s posebnim poudarkom na njegovi poklicni členitvi. Zanimali so jo predvsem zaposleni v obrti in industriji v času intenzivnejše industrializije druge polovice 19. stoletja.

*Dr. Žarko Lazarević*, znanstveni sodelavec, je v letu 1997 nadaljeval že v letu 1996 zastavljeno raziskavo v okviru projektne naloge o slovenskem združništvu med obema vojnoma. V letu 1997 je začel pregledovati arhivsko gradivo združnih revizijskih zvez. V primeru teh fondov gre za količinsko izjemno obsežne in vsebinsko zelo bogate zbirke arhivskega gradiva, ki skupno presegajo 500 fasciklov in dokaj natančno, vendar žal z nekaterimi prazninami, dokumentirajo razvoj združništva pred drugo svetovno vojno. Raziskovalec je v letu 1997 natančno pregledal fond Zveze slovenskih zadrug v obsegu 254 fasciklov. Sočasno je ob zbiranju gradiva raziskovalec tudi sistematično urejeval izpiske in fotokopije arhivskega gradiva ter že začel analizirati in vrednotiti zbrano dokumentarno gradivo v povezavi z zbranim gradivom iz združnega in drugega časopisja, ki ga je pregledoval v letu 1996.

*Dr. Zdenko Čepič*, znanstveni sodelavec, je v letu 1997 nadaljeval s proučevanjem kmetijske politike v Sloveniji po letu 1945. Posvetil se je sistemu odkupov oziroma odvzemov presežkov kmetijskih pridelkov ter preskrbi prebivalstva. Odkupno politiko in preskrbo je obdeloval zlasti z vidika normativne ureditve oziroma zakonodaje na osnovi uradnih listov ter časnikov in časopisov iz

raziskovalnega obdobja. Odkupno politiko je proučeval tudi v arhivskem gradivu republiških upravnih organov (Ministrstvo za preskrbo in prehrano, Uprava za odkup), kakor tudi političnih, ki so problematiko odkupov in preskrbe načrtovali in spremljali (Politbiro CK KPS, Komisija za kmetijstvo CK KPS). Na osnovi zbranega gradiva je začel s pisanjem pregleda problematike preskrbe prebivalstva v obdobju industrializacije; napisal pa že dve razpravi zakonski osnovi racionirane preskrbe v Jugoslaviji 1945-1948 in načinu preskrbe v času prve petletke v luči zakonodaje.

*Dr. Jože Prinčič*, višji znanstveni sodelavec, je v letu 1997 največ časa namenil analiziranju do sedaj zbranega gradiva o slovenskem gospodarstvu v petdesetih in šestdesetih letih. Rezultat tega dela je dokončanje monografije o temeljnih vprašanjih in problemih iz gospodarske zgodovine Slovencev v letih 1955 do 1970. Napisal je glavnino teksta, to je sedem poglavij oziroma prek 300 strani. Rokopis monografije, ki nosi naslov *Od nove gospodarske politike do velike reforme (1955-1970)*, je oktobra oddal Cankarjevi založbi. Če bo knjiga dobila subvencijo, bo izšla v naslednjem letu. Za potrebe Ministrstva za zunanje zadeve RS je napisal elaborat o poddržavljenju "nemškega" premoženja v Sloveniji v letih 1945-1955. Rezultate te študije je predstavil na tiskovni konferenci, ki jo je pripravilo Ministrstvo za zunanje zadeve 23. 12. 1997.

*Dr. France Kresal*, znanstveni svetnik, je raziskoval probleme iz gospodarske in socialne politike na Slovenskem od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne. Raziskoval je spreminjanje socialne strukture prebivalstva pod vplivom industrializacije slovenskega ozemlja. Agrarno vprašanje je obravnaval z vidika gospodarjenja posameznih vzorčnih kmetij. Raziskoval je, kako so cene kmetijskih zemljišč vplivale na spreminjanje posestne strukture in pri tem ugotavljal, da je bil promet s kmetijskimi zemljišči v času med dvema vojnama razmeroma majhen. Zemlje je bilo malo naprodaj, njena tržna vrednost pa tako visoka, da kmetom ni omogočala ustreznega povečanja posesti. Prisilnih prodaj je bilo manj, kot velja splošno prepričanje pod vtisom javnega mnenja. Največja socialna diferenciacija kmečkih gospodarstev na Slovenskem je bila končana že v 19. stoletju.

*Dr. Andrej Studen*, znanstveni sodelavec, je nadaljeval z delom na raziskavah "novega meščanstva". Na podlagi zbranega gradiva privatne zapuščine družine Matka Curka (dnevnik 1885-1943, korespondenca, načrti in fotografije), gradiva, ki ga hranita Arhiv Republike Slovenije in Zgodovinski arhiv Ljubljana ter časopisnega gradiva (zlasti *Slovenec*, *Domoljub*, *Slovenski list*) in domače ter tuje literature je začel pisati monografsko in dokumentarno študijo o ljubljanskem stavbnem podjetniku Curku in njegovi družini. Raziskovalec tudi nadaljuje z zbiranjem arhivskega gradiva in strokovne literature o modernizaciji načina življenja na prelomu 19. in začetku 20. stoletja, zbiral pa je tudi dokumentarno in slikovno gradivo po arhivih in muzejih za Slovensko kroniko XIX. stoletja.

*Andrej Pančur*, mladi raziskovalec, je obravnaval gospodarske in socialne nazore na Slovenskem v osemdesetih in devetdesetih letih 19. stoletja. To tematiko je raziskoval v obdobju in razmerah gospodarskega liberalizma, ko je obrtni red iz leta 1860 odpravil cehovsko ureditev in vpeljal popolno obrtno svobodo, ki je omogočila neomejen razvoj industrije, trgovinski zakon iz leta 1862 spodbujal razvoj novih oblik trgovinskih družb, ko so gibčnejše delniške družbe izpodrivale okorele komanditne družbe in zastarele rudarske združbe na kukse in

ko je zemljiška odveza leta 1854 odpravila fevdalne odnose in uvedla individualne tržne odnose tudi v kmetijstvu, ki je bilo takrat še prevladujoča gospodarska panoga. Njegova raziskava temelji v glavnem na tiskanih virih, predvsem časopisnih. Ustrezno periodiko je pregledoval v knjižnici našega inštituta, v NUK-u, Slovanski knjižnici in Univerzitetni knjižnici v Mariboru. Razen časopisnih virov iz tega obdobja je uporabljal še knjige in brušure, ki obravnavajo gospodarska in socialna vprašanja. Kot zelo uporaben vir so se pokazali tudi stenografski zapisniki sej dunajskega državnega zbora in kranjskega deželnege zbora. Vse te vire je dopolnjeval s sodobno literaturo, predvsem tujo (zlasti avstrijsko). Z odličnim uspehom je opravil vse obveznosti iz prvega letnika podiplomskega študija na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete.

Delo na raziskovalnih projektih nalogah, ki so sestavni del projekta Zgodovina Slovencev v XX. stoletju, je v letu 1997 potekalo v skladu z zastavljenim terminskim in vsebinskim načrtom. Do sedaj opravljeno delo predstavlja pomemben korak k zapolnjevanju vrzeli v slovenskem zgodovinopisju. Vzoredno s tem je zelo intenzivno potekalo delo pri pripravi zasnove znanstvene monografije o zgodovini Slovencev v XX. stoletju. Posebej imenovan sedemčlanski uredniški odbor edicije je pripravljal in končal ter na skupnem sestanku vseh piscev preveril in dopolnil obsežno vsebinsko zasnovo skupaj z navodili za pisanje in citiranje.

---

### 1.2. Edicija *Viri II*

---

Projekt je vodil odgovorni nosilec *dr. France M. Dolinar*, v njem pa je sodelovalo 7 redno zaposlenih inštitutovih raziskovalcev, 2 polno zaposlena raziskovalca Zgodovinskega inštituta Milka Kosa na ZRC SAZU, 10 na Inštitutu dopolnilno zaposlenih raziskovalcev iz Arhiva Republike Slovenije, Nadškofijskega arhiva Ljubljana, Škofijskega arhiva Maribor in Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, part - time raziskovalka s Pedagoške fakultete v Mariboru in trije zunanji sodelavci, skupaj torej 23 raziskovalcev. Projekt je bil zaradi različnih zvrsti arhivskega gradiva, ki ga raziskovalci obdelujejo, razdeljen v šest tematskih sklopov.

#### 1.2.1. Evidentiranje virov

*Izredni prof. dr. France M. Dolinar* je v Vatikanskem arhivu evidentiral fond Dunajska nunciatura, fasc. 126 in 127 ter Bullarii Romani..., tom. 8, 12. In 18. V arhivu zunanjega ministrstva v Rimu je v fondu Direzione generale affari politici, ufficio 3: Jugoslavia popisal dokumente za leti 1928 in 1929. Popisane evidence hranijo v Arhivu Republike Slovenije.

#### 1.2.2. Politična zgodovina

*Dr. Žarko Lazarevič* in *dr. Jože Prinčič* sta končala svojo raziskavo o razvoju slovenskega gospodarstva v 20. stoletju in zbirko virov o gospodarskih programih pri Slovencih izdala v knjigi (skupaj z *dr. Nevenom Borakom*) *Od kapitalizma do kapitalizma*.

*Dr. Jurij Perovšek* je iz arhivskega gradiva dopolnil vire za načrtovano objavo zbornika Programi slovenskih političnih strank, organizacij in združenj v času Kraljevine Jugoslavije. Zbral je vso historično potrebno literaturo za znanstveno obdelavo pripravljenih virov in koncipiral ustrezno uvodno študijo. Pri pred-

sedniku Državnega zbora Janezu Podobniku si je prizadeval najti potrebna finančna sredstva za natis te publikacije.

*Marjeta Adamič, Metka Gombač, Darinka Drnovšek in Marija Oblak-Čarni* so za 10. knjigo Dokumenti ljudske revolucije v Sloveniji pregledale arhivsko gradivo osrednjih političnih in upravnih organov in organizacij narodnoosvobodilnega gibanja za čas od septembra 1943 do maja 1945 in naredile širši izbor.

*Mag. Matevž Košir* je nadaljeval transkripcijo Sejnega zapisnika kranjskih dežel-nih stanov. Transkribiral je 110 strani za čas od leta 1530 do 1548.

*Doc. dr. Stane Granda* je pripravil za tisk knjigo Prva odločitev Slovencev za Slo-venijo. Za tekst je predelal ustrezno gradivo v Haus-, Hof- und Staatsarchiv na Dunaju. Objavil je tudi vir Gospodarski opis novomeškega kapitlja ob njegovi obnovitvi.

*Dr. Branko Marušič* je pregledoval zapuščino dr. Henrika Tume. Za objavo je odbiral in pripravljaj Politične spise H. Tume in Stockholmsko resolucijo leta 1917.

*Dr. Zdenko Čepič* je obdelal in pripravil za tisk zamisli in načrte za gospodarski ustroj po drugi svetovni vojni, kakršne so v okviru narodnoosvobodilnega gibanja predlagali posamezni strokovnjaki. Dokumenti so kolacionirani in opremljeni s strokovnimi opombami. Napisal je dve in pol avtorske pole spremne študije.

*Mag. Rozina Švent* je pregledala in evidentirala "posebno gradivo" Vladimirja Dedijerja, ki vsebuje overovljene kopije Kardeljeve korespondence z vodilnimi slovenskimi in jugoslovanskimi političnimi in vojaškimi voditelji. Izdelala je podroben popis pregledanega gradiva.

#### 1.2.3. Objava dnevnikov

*Izr. prof. dr. Jerca Vodušek Starič* je v arhivu MNZ pregledala dva fonda procesa proti Črtomirju Nagotetu (23 fasciklov) in gradivo na filmih, ki ga o Nago-detovem procesu hrani SOVA.

*Dr. Tamara Griesser Pečar* je nadaljevala s prepisom Šmajdovega dnevnika in predvsem z razreševanjem nejasnih mest v tekstu, ki je težko berljiv, pisan deloma s kemičnim svinčnikom, deloma z zelenim črnilom na prozornem papirju.

*Dr. Ervin Dolenc* in *dr. Bojan Godeša* sta za tisk pripravila Spomine dr. Ivana Ahčina na Antona Korošča. Napisala sta uvodni študiji ter pripravljala opombe k tekstu.

*Mag. Boris Mlakar* je začel s pripravljalnimi deli za objavo Farne kronike sv. Gregorja 1941-1945, ki jo je pisal frančiškan Donat Jug. Zbral je arhivsko gradivo in ustna pričevanja, ki mu bodo pomagala opisane dogodke ustrezno komentirati.

#### 1.2.4. Sodni spisi

*Mag. Mateja Jeraj* in *mag. Jelka Melik* sta proučevali sodne spise iz vpisnikov Kzp in Kšt Okrožnih sodišč v Ljubljani, Celju in Mariboru ter arhivsko gradivo Višjega državnega tožilstva v Ljubljani za leta 1930-1941 o kazenskih procesih proti članom Komunistične partije Slovenije.

#### 1.2.5. Vizitacijski zapisniki in inventarji

*Doc. dr. Anton Ožinger* je kolacioniral in dopolnjeval težko čitljive, poškodovane in manjkajoče dele besedila Attemsovih vizitacij Dolenjske v letih 1756-1771. Zbiral je gradivo za opombe.

*Lilijana Žnidaršič* je izdelala inventar spisov in listin Kapiteljskega arhiva v Ljubljani za fasc. 16 do 30, skupaj 416 arhivskih enot. V popisu je skušala razrešiti vse najpomembnejše osebe in kraje.



### 1.2.6. Korespondenca škofa Barage

Mag. Franc Baraga je preveril slovenske in angleške prevode Baragove korespondence in dokumentov iz obdobja 1797-1830. Gradivo je dopolnil z manjkajočimi besedili in s podatki o nahajališču virov.

Iz poročil raziskovalcev in podatkov iz bibliografije objavljenih del odgovorni nosilec projekta upravičeno ugotavlja, da je opravljeno delo preseglo pričakovanja in da so bili vsi zastavljeni cilji v preteklem letu izpolnjeni. Zaenkrat ni razlogov, da bi program izvajanja projekta spremenili. Upravičeno pa opozarja, da bo projekt smiselno končan, če bodo v skladu z naslovom projekta zagotovljena tudi finančna sredstva za primerno objavo obdelanih dokumentov. Trenutno je pripravljenih kar nekaj rokopisov, za njihovo objavo pa še ni finančnih sredstev.

---

## 1.3. Slovensko - italijanski odnosi v sodobni zgodovini

---

To je bil nov projekt inštituta s podpisano triletno pogodba odgovorna nosilka projekta je zunanja sodelavka dr. Milica Kacin-Wohinz, v njej pa poleg dr. Nevenke Troha, dr. Bojana Godeše in mag. Borisa Mlakarja sodelujejo še tri zunanje sodelavke iz Pokrajinskega arhiva Koper, Pokrajinskega muzeja Koper in Goriškega muzeja Nova Gorica. Delo na projektu je potekalo na dveh ravneh: v slovensko-italijanski kulturno-zgodovinski komisiji, ki sta jo imenovali vladi Republike Slovenije in Republike Italije in v temeljnih raziskavah ter objavah. Izvajalke projekta so zbirale gradivo, proučevale posamezne probleme, objavljale rezultate in jih posredovale prek medijev.

1.3.1. Dr. Milica Kacin-Wohinz, odgovorna nosilka projekta, je nadaljevala s proučevanjem problematike Primorske med dvema vojnama. Opravila je dve temeljni raziskavi: o primorskih Slovencih v času italijanske vojne v Etiopiji (1935-1936) ter o vplivu jugoslovansko-italijanskih mednarodnih odnosov na položaj slovenske in hrvaške manjšine v Italiji. S to temo je nastopila na mednarodnem znanstvenem simpoziju v Zagrebu. Za Enciklopedijo Slovenije je napisala sintetični pregled zgodovine Slovencev v Italiji v letih 1915-1945, ter seznam literature (3 avt. pole). V zvezi s 50-letnico pariške mirovne pogodbe je imela več intervjujev (Svobodna misel, Dnevnik, RTV, RS, Indipendente). Sodelovala je v javni razpravi o "španskem kompromisnem predlogu" glede zahtev italijanskih optantov (Nova revija 12. 5. 1997). Recenzirala je 6 del in razprav pred objavo, za predsednika RS je napisala obrazložitve k podelitvam odlikovanj Zlati znak Slovenije: za organizacijo TIGR in 9 obsojencev prvega in drugega tržaškega procesa. Predstavila je knjigi: H. Tuma, Iz mojega življenja (Ljubljana 18. 6. 1997) ter dvojezični zbornik Cerkev in družba na Goriškem (Gorica 3. 10. 1997, Ljubljana 19. 11. 1997).

Dr. Nevenka Troha je proučevala problematiko Primorske po drugi svetovni vojni, zlasti vprašanje povojnih deportacij in nasilja nad Italijani v Trstu in Gorici (fojbe). O tem je objavila dva prispevka v dveh italijanskih publikacijah ter sodelovala z referati in diskusijo na znanstvenem seminarju v Rimu ter na mednarodni konferenci v Trstu. V zvezi s 50-letnico pariške mirovne pogodbe je imela štiri intervjuje (Svobodna misel, Radio Slovenija, radio Nova Gorica, TV Primorka).

Maruša Zagradnik je raziskovala gospodarsko zgodovino cone B Julijske krajine in Svobodnega tržaškega ozemlja (1945-1954). Imela je referat o migracijah na tem območju na mednarodni znanstveni konferenci v Kopru ter dva intervjuja (TV

Slovenija, Primorske novice). Objavila je štiri strokovne članke o gospodarstvu na Primorskem, o optiranju za italijansko državljanstvo ter o podržavljanju premoženja po vojni.

*Nataša Nemec* je raziskovala problematiko na Goriškem med prvo vojno in po drugi vojni. Objavila je več strokovnih člankov v časopisih in zbornikih, tudi italijanskih. Z referatom o manifestacijah in demonstracijah na Primorskem v letih 1945-1947 je sodelovala na mednarodnem simpoziju v Novi Gorici, z referatom o soški fronti na mednarodni znanstveni konferenci v Kobaridu. Imela je pet predavanj - o jugoslovanskem odredu v coni A, o dogajanju po vojni, diplomatskem boju za meje, o manifestacijah na Goriškem - ter pet intervjujev (Radio Koper, Radio Robin Nova Gorica, TV Primorka, RAI 1, RAI 2). Pripravila je razstavo Slovenski in italijanski časniki v boju za meje 1945-1954.

*Vlasta Beltram* je dopolnjevala elaborat o italijanskem osnovnem in srednjem šolstvu v koprskem okraju, v letih 1945-1997. Objavila je pet strokovnih člankov o šolstvu v slovenski Istri in na Primorskem ter pripravila razstavo in katalog Pariška mirovna pogodba in slovenska zahodna meja, 1945-1947.

1.3.2. Glede na značaj projekta je sodelovanje z italijanskim partnerjem temeljnega pomena. Odgovorna nosilka projekta dr. Milica Kacin Wohinz je soproedsednica mešane slovensko-italijanske kulturno-zgodovinske komisije. Organizirala in vodila je usklajevanje in redigiranje končne sinteze z naslovom Poročilo o slovensko-italijanskih odnosih v zadnjih sto letih. To je osnutek skupnega, enotnega dokumenta, ki je usklajen med posameznimi slovenskimi in italijanskimi avtorji, v slovenskem in italijanskem jeziku. Dr. Nevenka Troha je z italijanskimi soavtorji usklajevala dve poglavji (1941-1945, 1945-1956). Preostaja obravnava in sprejetje dokumenta v plenumu, v 14 članski mešani komisiji. Med obema deloma komisije in posamezniki se razvijajo izmenjave študij in dokumentacije, objave in nastopi ter recipročni dostop do zaupnega arhivskega gradiva. V italijanski strokovni literaturi so objavljali: Foibe: Il peso del passato (N. Troha), dvojezični zbornik Chiesa e società nel Goriziano fra guerra e movimenti di liberazione (N. Troha; predstavila italijanski publiko v Gorici M. Kacin-Wohinz), zbornik Le fornaci attraverso i secoli (N. Nemec). Za prevod v italijanščino je dopolnjen enciklopedičen sestavek: Slovenci v Italiji (M. Kacin Wohinz in J. Pirjevec). Raziskovalke so nastopile na mednarodnih znanstvenih konferencah v inozemstvu: Identité e storia della Repubblica, Università La Sapienza, Rim 26.-27. 6. 1997 (N. Troha), Compulsory removals of population after the first and second world wars: Central-Eastern Europe, the Balkan, Trst 15.-17. 9. 1997 (N. Troha), Talijanska uprava na hrvatskom prostoru i ekzodus Hrvata, 1918-1943, Zagreb, 23.-24. 10. 1997 (M. Kacin-Wohinz). Pri organizaciji mednarodne znanstvene konference Pariška mirovna pogodba, nova jugoslovansko-italijanska meja in priključitev Primorske k Sloveniji, Koper - Nova Gorica, 25.-27. 9. 1997 je sodelovala M. Kacin-Wohinz, predstavljeni so bili trije referati (N. Troha, M. Zagradnik, N. Nemec), eden pa na mednarodni znanstveni konferenci ob 80 -letnici bitke pri Kobaridu, Kobarid, 25. 10. 1997 (N. Nemec). Na RAI 1 in RAI 2 sta bili dve intervenciji (N. Nemec), intervju za časopis Indipendente (M. Kacin-Wohinz). Za prof. Francesco Leontini, Università Ca' Foscari v Benetkah je bila opravljena recenzija diplomske naloge (lavrea) (M. Kacin Wohinz), svetovlastvo zgodovinarju iz Nemčije (Rolf Wursdorfer) in študentki iz Trsta (Katja Colja), (M. Kacin Wohinz). Recipročna je bila udeležba pri predstavitvah knjig in

pri predavanjih med Trstom-Gorico in Slovenijo. V manjši meri se je razvijalo tudi sodelovanje s hrvaškim partnerjem, ki ima nasproti italijanskemu - njihovi mešani kulturno - zgodovinski komisiji - enake cilje kot Slovenija.

---

#### *1.4. Nacionalna zbirka Žrtve druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem*

Glede na dejstvo, da gre za pionirski oziroma prvi tak projekt na Slovenskem, je bilo potrebno najprej do podrobnosti dognati vse osnovne vsebinske kriterije - generalije, po katerih se določeni podatki o žrtvah vnašajo v Nacionalno zbirko. Poleg tega je bilo potrebno v prvi fazi določiti tudi najbolj racionalno metodologijo vnašanja podatkov in njihovo medsebojno razporeditev ter programsko povezavo. Slednje je važno zaradi sprotne kontrole ter kasnejše, zaključne statistične obdelave zbranih podatkov. Vse to se je izvedlo ob pripravi računalniškega programa, pri čemer so poleg zunanjšega dobavitelja strojne računalniške opreme ter izdelovalca ustrezne programske opreme sodelovali odgovorni nosilec projekta *dr. Bojan Godeša*, sodelavec *mag. Boris Mlakar* ter zunanji sodelavec *prof. dr. Tone Ferenc*. Strokovni sodelavki *Mojca Šorn* ter *Tadeja Tomišek Rihtar* sta v času, ko se je pripravljala računalniški program, zbirali oziroma evidentirali ustrezno literaturo in tiskane vire, ki vsebujejo sezname oziroma podatke o žrtvah druge svetovne vojne na Slovenskem. V dobrem mesecu dni sta v osrednjih družboslovnih knjižnicah v Ljubljani evidentirali skoraj 600 knjižnih enot ter sestavili ustrezno bibliografijo. Po izdelavi testne verzije računalniškega programa sta pričeli s poskusnim vnašanjem podatkov ter sodelovali s predlogi za optimalno funkcioniranje programa. Po njegovi dokončni usposobitvi sta pričeli z rednim vnašanjem podatkov o žrtvah, in sicer najprej iz literature, ki vsebuje najbolj sistematične sezname žrtev oziroma najbolj preverjene podatke. Gre predvsem za sezname padlih partizanov, ustreljenih talcev ter civilnih žrtev okupatorja. *Mojca Šorn* je iz 18 knjižnih enot vnesla podatke za več kot 6000 žrtev, *Tadeja Tomišek Rihtar* pa iz enakega števila knjižnih enot podatke za več kot 8000 žrtev. Trenutno so zbrani podatki, ki so sicer različne stopnje popolnosti, za skupno 14.300 žrtev.

Nosilec oziroma vodja projekta *dr. Bojan Godeša* je nadzoroval izvajanje projekta ter pri pripravi programske opreme sodeloval z nasveti metodološkega in vsebinskega značaja.

Strokovni sodelavec *mag. Boris Mlakar* je prav tako sodeloval pri pripravi računalniškega programa ter posebej pri pripravi geslovnika. Obema izvajalkama je pomagal pri razreševanju različnih praktičnih problemov, ki se pojavljajo ob konkretnem izvajanju projekta t.j. pri vnašanju in vrednotenju podatkov. Kot član slovenske arhivsko-zgodovinarske delegacije v Moskvi je v Ruskem državnem vojnem arhivu pregledoval kartoteko nemških vojnih ujetnikov - Slovencev iz Gorenjske in Štajerske. Izpisal si je podatke za skoraj 300 ujetnikov, posebej za tiste, ki so v ujetništvu tudi umrli. Poleg tega je ob svojem drugem delu zbral tudi podatke o Slovencih, padlih v aprilski vojni 1941.

Zunanji sodelavec *prof. dr. Tone Ferenc* je enako sodeloval z nasveti ter pri pripravi geslovnika za program, posebej v zvezi s kraji oziroma krajevnimi imeni. V okviru svojih širših raziskav je sestavil seznam okoli 1100 žrtev italijanskega oku-

patorja, poleg tega pa še seznam padlih Italijanov iz XI. armadnega zbora v Sloveniji in Hrvaški, ki tudi obsega okoli 1100 imen.

Izvajanje raziskovalnega projekta poteka v skladu s programom. Zastavljeni cilji, predvideni za prvo leto izvajanja, so v celoti doseženi. V tej fazi izvajanja raziskovalnega projekta zato ne predvidevamo nobenih sprememb.

---

## 2. Drugo raziskovalno delo

---

V tem poglavju je zajeto tisto raziskovalno delo, ki so ga inštitutovi delavci opravili poleg osnovnega razskovanja v projektih. Vsako leto ga je veliko.

*Dr. Ervin Dolenc* in *dr. Aleš Gabrič* sta skupaj z Marjanom Rodetom napisala učbenik za 8. razred osnovne šole Koraki v času - 20. stoletje, ki je avgusta meseca izšel pri DZS. Kot konzultanta pa sta sodelovala tudi pri nastajanju delovnega zvezka k omenjenemu učbeniku, ki ga je pripravil Marjan Rode. *Dr. Bojan Godeša* je v okviru Evropskega meseca kulture v Ljubljani napisal razpravo z naslovom *Z vsako prelomnico je Ljubljane več (Glavni dogodki mesta)*, ki je bila objavljena v zborniku *Ljubljana mesto kulture*. *Mag. Damijan Guštin* je pospešeno pisal doktorsko disertacijo *Prebivalstvo Slovenije v okupatorjevih zaporih 1941-1945*, prav tako tudi *mag. Boris Mlakar* disertacijo o domobranstvu na Slovenskem med leti 1943-1945. *Dr. France Kresal* je opravil zadnja dela pred tiskanjem monografije *Zgodovina socialne in gospodarske politike na Slovenskem od liberalizma do druge svetovne vojne*, ki bo izšla v zbirki *Ekonomska knjižnica Cankarjeve založbe*. V okviru dolgoročnega projekta *Zgodovina Celja*, ki ga pripravlja Muzej novejše zgodovine v Celju sta sodelovala *dr. Žarko Lazarevič* in *dr. Andrej Studen*. *Dr. Lazarevič* je sodeloval kot urednik za gospodarsko zgodovino, poleg tega pa je napisal razpravo o razvoju institucij finančnega posredništva v Celju do konca prve svetovne vojne. *Dr. Studen* je bil urednik za zgodovino vsakdanjega življenja. Napisal je obširno razpravo o celjskem vsakdanjiku od leta 1848-1914. *Mag. Boris Mlakar* je pripravil teze o možni primerjalni študiji o kolaboracionizmu v Franciji in Sloveniji. Mladi raziskovalec *Andrej Pančur* je za tisk pripravil svojo diplomsko nalogo *Celjani v krstnih knjigah od 1773 do 1857*, ki je izšla v zborniku *Odsevi preteklosti - Iz zgodovine Celja 1780-1848*. *Dr. Jurij Perovšek* je na podlagi gradiva in historiografske literature, ki ju je zbral kot štipendist *Deutscher akademischer Austauschdienst* pozimi 1995/96, napisal študijo, izvorni znanstveni in pregledni članek. V njih je prikazal problematiko evropskih idejno-družbenih in političnih doktrin, posebej o družbenogospodarskih zamislih socialnega liberalizma v Nemčiji v drugi polovici 19. stoletja (*Schultze-Delitschev* koncept) in vprašanje evropskega pa tudi slovenskega socialnega liberalizma. Založba *Modrijan* je v svoj program za leto 1998 sprejela njegovo študijo *Slovenska samoodločba in državnost leta 1918*, ki naj bi izšla ob 80-letnici slovenske nacionalne države in jo je pripravljala za tisk. *Dr. Jože Prinčič* je za tisk dokončno pripravil izdajo virov za zgodovino slovenskega gospodarstva po drugi svetovni vojni. Delo je pod naslovom *Slovensko gospodarstvo v drugi Jugoslaviji* izšlo v zbirki *Zgodovinski viri za srednje šole* pri založbi *Modrijan*. Za posebno številko *Gospodarskega vestnika*, osrednje slovenske gospodarske revije, pa je napisal tri pregledne članke, v katerih je skupaj na 38 straneh orisal pogloblitve značilnosti gospodarskega razvoja v slovenskem prostoru od konca druge svetovne vojne do leta 1970. Posebej je pripravil tudi seznam

industrijskih podjetij v letu 1947. Članki imajo naslove Namesto kontinuitete gospodarska preobrazba in centralizem (1945-1947), Leto 1947 - leto delitev in združevanja podjetij, Od kapitalne izgradnje do gospodarske reforme (1948-1970). Dr. Zdenko Čepič je pripravil za natis dokumente za zbirko virov o zamislih za gospodarsko ureditev po drugi svetovni vojni v okviru narodnoosvobodilnega gibanja. Dr. Nevenka Troha je za natis pripravila svojo magistrsko nalogo, ki bo izšla predvidoma v začetku leta 1998 z naslovom Politika slovensko - italijanskega bratstva Slovansko - italijanska antifašistična unija. Dopolnila je tekst, opombe, opravila korekture in pripravila kazala.

---

### 3. Knjižnica in informacijsko - dokumentacijska dejavnost

---

3.1. V letu 1997 nam je uspelo za knjižnico kupiti precej več knjig kot leto poprej: 1027 (leta 1996 820; vse naslednje številke v oklepajih so primerjalni podatki za leto 1996). Slovenskih knjig je bilo 623 (320), v tujih jezikih pa 400 enot (321). Kupili smo 637 (587), dobili v dar 336 (70) in z zamenjavo 50 (63) enot. V inventarno knjigo periodike smo vpisali 117 (158) naslovov, od tega je bilo domače periodike 69 (74), tuje pa 48 (84) naslovov. Z nakupom smo pridobili 858 (112), z zamenjavo 17 (21) in kot darilo 15 (25) naslovov. V knjižnici je bilo v letu 1997 skupaj 474 (396) uporabnikov, ki so našo knjižnico obiskali 11.076 (9616) krat. V izposoji so bili 2029 (1705) krat, v čitalnici pa 9047 (7911) krat. Na dom smo posodili 2285 (2434) knjižničnih enot, od tega je bilo 1775 (1948) knjig in 510 (486) časnikov in časopisov. V čitalnici pa so obiskovalci pregledali 10.270 (10.224) knjižnih enot, med njimi je bilo 994 (855) knjig in priročnikov ter 9276 (9369) enot periodike. Tudi v lanskem letu se je obseg izposoje v naši knjižnici povečal, tako kot že nekaj let zapored.

V lanskem letu smo dali v vezavo 4 letnike Primorskega dnevnika, 4 letnike Republike, 2 letnika Dnevnika, 5 letnikov Gorenjskega glasu, 7 letnikov Dolenjskega lista, 2 letnika Slovenca, 5 letnikov Večera, 2 letnika Dela, 2 letnika Il Piccolo, 7 letnikov Primorskih novic, 4 letnike Novega tednika, 5 letnikov Mladine, 5 letnikov 7 D, 7 letnikov Slovenskih brazd, 5 letnikov Vestnika (Murska Sobota), 4 letnike Razgledov, 3 letnike Družine ter časopise Ilustrirani Slovenec (letnik 1925), Slovenski fantje, Socialna misel in 19 fotokopiranih in obnovitvenih knjig.

Narejen je bil tudi seznam dolgoletnih dolžnikov publikacij do vključno leta 1992.

Knjižnica je v zamenjavo poslala dve številki Prispevkov za novejšo zgodovino 1997 na 19 domačih in 44 tujih naslovov.

3.2. V vzajemni katalog smo v letu 1997 začeli vnašati knjige za nazaj, torej za leta, ko še nismo bili vključeni v COBISS. Vnesli smo podatke za 2216 knjig. V zahtevanem roku do konca januarja 1997 je mag. Damijan Guštin opravil vnos 215 novih bibliografskih enot vseh inštitutovih raziskovalcev, redno in dopolnilno zaposlenih. Višja bibliotekarka Nataša Kandus pa je dodatno opremila 40 bibliografskih enot tako, da ustrezajo zahtevam Ministrstva za znanost in tehnologijo. Bibliografija za leto 1996 je tako popolna v bazi COBIB. Mag. Guštin se je udeležil letne konference COBISS.

---

### 4. Mentorstvo, predavanja, recenziranje

---

4.1. Sedem naših raziskovalcev je sodelovalo v dodiplomskem in podiplomskem študiju na Univerzi v Ljubljani. Dva sodelavca sta sodelovala v dodiplomskem pedagoškem delu na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani. *Dr. Aleš Gabrič* je na tej fakulteti kot docent na oddelku za kulturologijo predaval in imel vaje iz zgodovine slovenske kulture, *mag. Damijan Guštin* je kot asistent za predmet Vojaška zgodovina na katedri za obramboslovje vodil vaje. Na oddelku za zgodovino in oddelku za etnologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani so bili predavatelji ali somentorji na podiplomskem študiju *dr. Ervin Dolenc*, *dr. Jasna Fischer*, *dr. Aleš Gabrič*, *dr. France Kresal*, *dr. Jurij Perovšek*, *dr. Jože Prinčič* in *dr. Anka Vidovič-Miklavčič*.

4.2. Predavanja so poleg objavljanja znanstvenih in strokovnih člankov pomemben način sprotnega in hitrega seznanjanja javnosti z rezultati našega raziskovalnega dela. Tako je *dr. Ervin Dolenc* ob razstavi Spomini na šolo v Slovenskem šolskem muzeju 28. februarja 1997 predaval o šoli med leti 1918 in 1941. V seminarju za mentorje zgodovinskih krožkov pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije pa je 30. septembra 1997 predaval o društvenem življenju v prvi Jugoslaviji. *Dr. Aleš Gabrič* je tudi v okviru predavanj ob razstavi Spomini na šolo govoril o šolstvu na Slovenskem po letu 1945. Na dveh seminarjih za osnovnošolske učitelje v Proseku v Italiji je 30. septembra in 21. oktobra 1997 predaval o društveni dejavnosti na Slovenskem po letu 1945. *Mag. Boris Mlakar* je 2. decembra 1997 v Muzeju novejše zgodovine v Ljubljani predaval o problemu slovenske zahodne meje pri protirevolucionarnemu taboru med drugo svetovno vojno, *dr. Nevenka Troha* je 8. decembra 1997 v Muzeju novejše zgodovine v Ljubljani predavala o primorski duhovščini in njenem odnosu do novih slovenskih meja, 16. decembra 1997 pa je na liceju France Prešeren v Trstu predavala o fojbah, aretacijah, deportacijah in usmrčitvah, ki jih je izvajala jugoslovanska vojska v Julijski krajini maja 1945.

4.3. Strokovno in drugo javnost seznanjamo z našim delom tudi na tiskovnih konferencah, na katerih predstavljamo publikacije inštitutovih sodelavcev. Tako sta *dr. Ervin Dolenc* in *dr. Aleš Gabrič* v pomladnih in jesenskih mesecih skupaj s soavtorjem Marjanom Rodetom v devetih slovenskih mestih osnovnošolskim učiteljem predstavila svoj učbenik zgodovine za 8. razred osnovne šole. V letu 1997 je izšla kot samostojna knjiga razprava pokojnega inštitutovega sodelavca dr. Jožeta Šorna *Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih*, tekst, ki je poldrugo desetletje po avtorjevi smrti čakal na objavo. Za tisk ga je pripravil *dr. Žarko Lazarevič*, na tiskovni konferenci pa predstavil *dr. France Kresal*. Na tej konferenci smo javnost obvestili tudi o izidu knjige virov o gospodarskih programih pri Slovencih v dvajsetem stoletju z naslovom *Od kapitalizma do kapitalizma*, ki so jo za tisk pripravili *dr. Žarko Lazarevič*, *dr. Jože Prinčič* in *dr. Neven Borak*. Zbirki virov za srednje šole sta meseca decembra na tiskovni konferenci predstavila avtorja *dr. Žarko Lazarevič* in *dr. Jože Prinčič*. *Dr. Nevenka Troha* je sodelovala na predstavitev knjige Foibe. Il peso del passato v Trstu (26. 5. 1997), Gorici (24. 6. 1997) in pripravila predstavitev v Ljubljani (11. 10. 1997). Predstavila je tudi knjigo Korespondenca Virgila Ščeka v Trstu (10. 11. 1997) in Ljubljani (19. 11. 1997).

4.4. Inštitutovi raziskovalci so kot priznani strokovnjaki pogosto vabljeni, da napišejo recenzije rokopisov, ki so pripravljani za tisk. Tako je *dr. Zdenko Čepič* pregleдал in napisal recenzijo rokopisa o osamosvojitvi slovenskih železnic leta 1991 avtorja Josipa Orbanića, ki je izšel v zbirki Čas in tiri in jo izdajajo Slovenske

železnice oziroma njihov muzej. *Mag. Vida Deželak-Barič* je ocenila rokopis Branka Jerkiča o 1. VDV brigadi in diviziji VDV-NO. *Dr. Jasna Fischer* in *dr. Žarko Lazarevič* sta napisala recenzijo rokopisa dr. Zdenka Čepiča z izbranimi viri o zamislih in načrtih o gospodarskem ustroju po drugi svetovni vojni, ki bo predvidoma izšla v zbirki Viri Arhiva Republike Slovenije. *Dr. Aleš Gabrič* je napisal oceno rokopisa Marjana Horvata Zaplembe in prepovedi tiska v Sloveniji 1945-1990. *Dr. Bojan Godeša* je opravil recenzijo zbirke zgodovinskih virov Druga svetovna vojna v Sloveniji (1941-1945), ki sta jo uredila mag. Drago Novak in dr. Tomaž Weber. *Mag. Damijan Guštin* je recenziral rokopis Franja Bavca-Branka Operativni štab za zapadno Primorsko. *Mag. Boris Mlakar* je napisal recenzijo rokopisa dr. Stefana Karnerja o usodi slovenskih vojakov v nemški vojski.

## 5. Sodelovanje v redakcijah, društvih, komisijah, odborih, drugih organizacijah

5.1. V letu 1997 je inštitut izdal dve številki svoje revije *Prispevki za novejšo zgodovino* v uredništvu *dr. Zdenka Čepiča* (glavni urednik), *dr. Jasne Fischer* (odgovorna urednica), *mag. Damijana Guština* (pomočnik glavnega urednika), *mag. Borisa Mlakarja* in *dr. Janka Prunka*. V prvi številki, ki je izšla že sredi leta, smo objavili pet znanstvenih razprav, zapis o gradnji Luke Koper, jubilejni zapis ob 70-letnici dr. Milana Ževarta, spominski zapis umrlemu Hubertu Schari, 8 knjižnih ocen in poročil ter poročilo o delu inštituta in bibliografijo inštitutovih sodelavcev v letu 1996. Druga številka, ki je izredno obsežna, je bila izdana kot Ferenčev zbornik ob njegovi 70-letnici. Prvi trije članki so zapisi o jubilarntu, sledi pa 35 znanstvenih razprav, ki so jih napisali za to priliko njegovi kolegi iz Slovenije, Italije, Avstrije in Poljske. Izredno veliko uredniško delo pri urejanju te številke sta opravila predvsem dr. Zdenko Čepič pa tudi mag. Damijan Guštin.

*Dr. Aleš Gabrič* je bil član uredniškega odbora revije *Kronika*. Uredil je zbornik *Društvena dejavnost na Slovenskem*, v katerem je objavljeno gradivo XXIX. srečanja mladih zgodovinarjev v okviru dela zgodovinskih krožkov Zveze prijateljev mladine Slovenije. *Mag. Damijan Guštin* je član uredniškega odbora publikacije *Naš zbornik* 1997 in 1998. *Dr. Žarko Lazarevič* je bil urednik zbirke *Ekonomska knjižnica* pri Cankarjevi založbi. V tej zbirki sta v letu 1997 izšli dve publikaciji, dr. Jožeta Šorna *Slovensko gospodarstvo v poprevratnih letih 1919-1924* ter *Od kapitalizma do kapitalizma*. Izbrane zamisli o razvoju slovenskega gospodarstva v XX. stoletju. *Mag. Boris Mlakar* je sodeloval pri pripravi Tolminskega zbornika 1997 ter zbornika *Kobarid*. *Dr. Andrej Studen* je bil glavni urednik revije za zgodovino vsakdanjega življenja in historične antropologije *Zgodovina za vse*. Pri Novi reviji, ki bo izdala *Slovensko kroniko XIX. stoletja*, je bil organizacijski urednik projekta.

5.2. Direktorica inštituta je v skladu s svojimi pooblastili imenovala uredniški odbor za pripravo obsežne monografije *Zgodovina Slovencev v XX. stoletju*. Naloga tega odbora je pripraviti vsebinsko zasnovo monografije ter zaključno redakcijo vseh tekstov pred tiskom. V letu 1997 je odbor prvo nalogo že uspešno opravil. V uredniškem odboru so *dr. Zdenko Čepič*, *dr. Ervin Dolenc*, *dr. Jasna Fischer* (glavna urednica), *dr. Aleš Gabrič*, *dr. Bojan Godeša*, *dr. Žarko Lazarevič* in *dr. Jurij Perovšek*.

5.3. Enajst raziskovalcev je sodelovalo pri pripravi 11. zvezka *Enciklopedije Slovenije*. Bili so sodelavci strokovnih odborov, pisci ali recenzenti gesel. V strokovnih

odborih so sodelovali *dr. Zdenko Čepič*, *dr. France Kresal* in *mag. Boris Mlakar*, gesla pa so poleg njih pisali še *dr. Ervin Dolenc*, *mag. Vida Deželak-Barič*, *dr. Jasna Fischer*, *mag. Damijan Guštin*, *dr. Jurij Perovšek*, *dr. Jože Prinčič*, *dr. Neveka Troha* in *dr. Anka Vidovič-Miklavčič*.

5.4. V letu 1997 je izredno intenzivno potekalo delo v okviru koordinacije znanstvenih inštitucij KORIS, ki združuje že preko 40 raziskovalnih organizacij in katerega članica je *dr. Jasna Fischer*. V prvi polovici leta je potekala vrsta dejavnosti, s katerimi so si direktorji teh inštitucij prizadevali skupaj z Ministrstvom za znanost in tehnologijo preprečiti finančni zlom raziskovalne dejavnosti, ki je v začetku leta 1997 resno ogrozila redno delo in pri tem bili uspešni. Opravljena pa je bila tudi vrsta razgovorov o bodoči sistemizaciji raziskovalcev in verifikaciji raziskovalnih skupin in inštitutov. *Dr. France Kresal* je nadaljeval delo v komisiji Ministrstva za znanost in tehnologijo, ki je ugotavljala skladnost izvolitev v znanstvene in strokovne nazive. *Dr. Bojan Godeša* je bil član sveta Muzeja novejše zgodovine v Ljubljani. *Dr. Zdenko Čepič* je bil član komisije Mestnega sveta MOL za poimenovanje in preimenovanje ulic in naselij v Ljubljani.

5.5. V Zvezi zgodovinskih društev Slovenije so delovali trije inštitutovi raziskovalci. *Dr. Zdenko Čepič* je bil predsednik Zgodovinskega društva Ljubljana, *Mateja Režek* pa njegova tajnica. *Dr. Čepič* je organiziral in vodil predavanja, ki jih je društvo pripravilo v letu 1997. Pripravil je pravila o organiziranosti društva zaradi uskladitve z novo zakonodajo o društvih v Republiki Sloveniji. *Dr. France Kresal* je bil član Nacionalnega komiteja za zgodovinske vede Republike Slovenije in predsednik Slovensko - češke zgodovinske komisije.

*Dr. Jasna Fischer* je bila članica pripravljalnega odbora za organizacijo mednarodnega znanstvenega srečanja, ki ga pripravlja Zveza zgodovinskih društev Slovenije ob sodelovanju vseh slovenskih raziskovalnih inštitucij Slovenija 1848-1998 (Iskanje lastne poti).

*Dr. Žarko Lazarevič* je vodil Sekcijo za gospodarsko zgodovino pri Zvezi ekonomistov Slovenije. Pripravljal je interdisciplinarni znanstveni posvet Gospodarske krize in Slovenci, pri katerem bodo sodelovali zgodovinarji in ekonomisti.

*Mag. Boris Mlakar* je bil član pripravljalnega odbora mednarodnega znanstvenega posvetovanja ob 50-letnici pariške mirovne pogodbe in priključitvi Primorske Sloveniji, ki je bil konec septembra 1997 v Kopru in Novi Gorici, pripravili pa so ga poleg našega inštituta še Znanstveno središče Koper, Goriški muzej, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete in Inštitut za narodnostna vprašanja.

*Dr. Zdenko Čepič* je kot strokovni nosilec za področje zgodovine sodeloval pri pripravi in predstavitvi raziskovalnih nalog v okviru Gibanja znanost mladini. *Dr. Ervin Dolenc* in *dr. Aleš Gabrič* sta sodelovala v komisiji za delo zgodovinskih krožkov pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije. *Dr. Gabrič* je bil do maja 1997 predsednik, nato pa član komisije in je sodeloval pri pripravi za XXVIII. srečanje mladih zgodovinarjev maja 1997 v Bakovcih. *Mag. Vida Deželak-Barič* in *mag. Damijan Guštin* sta bila člana Komisije za zgodovinopisje pri Glavnem odboru Zveze združenj borcev NOV Slovenije.

5.6. Nastopov na radiu in televiziji ter intervjujev v dnevnem in revialnem tisku je bilo v letu 1997 le nekaj. *Dr. Jasna Fischer* je 12. februarja 1997 sodelovala v razgovoru III. programa Radia Slovenija o odprtih vprašanjih slovenske znanosti. *Dr. Aleš Gabrič* je v redakciji uredništva III. programa Radia Slovenija 28. oktobra



1997 predstavil referat o slovenskih kulturnih ustanovah na Primorskem med kulturnim in političnim poslanstvom, ki ga imel na mednarodni konferenci Pariška mirovna konferenca, nova jugoslovansko-italijanska meja in priključitev Primorske k Sloveniji. V izobraževalnem programu Radia Slovenija pa je govoril o problematiki učbenikov zgodovine za osnovne šole. *Dr. Jurij Perovšek* je 14. maja 1997 nastopil v oddaji Okrogla miza na III. programu Radia Slovenija. Predstavil je svojo knjigo *Liberalizem in vprašanje slovenstva*. *Mag. Boris Mlakar* je 29. oktobra 1997 sodeloval na okrogli mizi prvega programa TV Slovenija v oddaji Škof Rožman - zločinec ali žrtev. *Dr. Jože Prinčič* je 10. novembra 1997 nastopil v oddaji Dosje prvega programa TV Slovenija Nacionalizacija - denacionalizacija. V televizijski oddaji Dosje ob 50-letnici priključitve Primorske k Sloveniji je 29. septembra 1997 sodelovala tudi *dr. Nevenka Troha*. *Dr. Žarko Lazarevič* pa je oktobra 1997 v Svobodni misli objavil pogovor o raziskavah slovenskega meščanstva. V zvezi s 50-letnico mirovne pogodbe z Italijo in priključitvijo ozenlja k Sloveniji so imele intervjuje *dr. Milica Kacin-Wohinz* (Svobodna misel, Dnevnik, RTV, RS, Indipendiente), *dr. Nevenka Troha* (Svobodna misel, Radio Slovenija, Radio Nova Gorica, TV Primorka), *Maruša Zagradnik* (TV Slovenija, Primorske novice) in *Nataša Nemec* (Radio Koper, Radio Robin Nova Gorica, TV Primorka ter RAI 1 in RAI 2).

### 6. Znanstveni posveti

Znanstvenih posvetov, ki so se jih aktivno z referati udeležili raziskovalci inštituta, je bilo v letu 1997 bistveno manj kot v zadnjih letih. Bilo jih je šest, štirje med njimi so bili mednarodni, na njih pa je sodelovalo šest naših raziskovalcev.

6.1. Sociološka delavnica Posameznik in družba, Kamnik, 17. april 1997

referent *dr. Andrej Studen*, Iz drobnih posameznosti spisane zgodbe.

6.2. Mednarodni simpozij Slovenska mesta od srede 19. stoletja do prve svetovne vojne, Maribor, 8.-10. maja 1997

referent *dr. Andrej Studen*, Nekaj drobcev iz ljubljanskega vsakdanjika pred prvo svetovno vojno.

6.3. Svetovni simpozij o urbanih simbolih in ritualih - Urban Symbolism and Rituals, Ljubljana, 25.-28. junij 1997

referent *dr. Andrej Studen*, The Symbols of Progress.

6.4. Okrogla miza Slovensko pesništvo upora 1941-1945, Semič, 6. september 1997

referent *dr. Aleš Gabrič*, O literarnem aktivizmu, partizanski brezi in cenzuri.

6.5. Mednarodno znanstveno posvetovanje Pariška mirovna konferenca, nova jugoslovansko italijanska meja in priključitev Primorske k Sloveniji, Koper, Nova Gorica, 25.-27. september 1997

referenti *dr. Aleš Gabrič*, Slovenske kulturne ustanove med kulturnim in političnim poslanstvom; *mag. Boris Mlakar*, Problem zahodne meje pri Slovencih 1941-1945. Protirevolucionarni tabor; *dr. Nevenka Troha*, Primorska duhovščina in njen odnos do novih slovenskih meja.

6.6. 5. mednarodno študijsko posvetovanje Meščanstvo v habsburški monarhiji - 5. Internationale Studientagung Bürgertum in der Habsburgmonarchie. Meščanstvo na območju nekdanje habsburške monarhije je po letu 1918-Bürgerlichkeit auf dem Gebiet der ehemaligen Habsburgermonarchie nach 1918, Celje, 1.-4. oktober 1997

referenti *dr. Žarko Lazarević*, Vzpon in zaton podjetniškega meščanstva v Sloveniji (1918 in 1945) - Aufstieg und Untergang des Unternehmer - Bürgertums in Slowenien in der Zeit von 1918 bis 1945; *dr. Jurij Perovšek*, Idejni, socialnogospodarski in narodnopolitični nazori slovenskega meščanstva v času med svetovnim vojnama - Ideologische, soziale und nationalpolitische Ansichten der slowenischen Bürgertums in der Zwischenkriegszeit (1918-1941); *dr. Andrej Studen*, Ljubljanski stavbni podjetnik Matko Curk (1885-1953) in njegova družina - Der Laibacher Bauunternehmer Matko Curk (1885-1953) und seine Familie.

---

### 7. Mednarodno sodelovanje

---

Aprila smo uspeli organizirati 14-dnevni delovni obisk treh raziskovalcev z našega inštituta in treh arhivistov iz Arhiva Republike Slovenije v arhivu Centralnega inštituta za zgodovino in dokumentacijo v Moskvi, ki hrani zaplenjeno nemško gradivo iz druge svetovne vojne. Potovanje sta plačala Ministrstvo za znanost in tehnologijo ter Ministrstvo za kulturo, bivanje pa Ministrstvo za znanost in tehnologijo. To je bila po več kot desetih letih prva tako obsežna akcija evidentiranja arhivskega gradiva v tujini. V skupini so bili dr. Tone Ferenc, mag. Damijan Guštin, mag. Boris Mlakar, dr. France M. Dolinar, Marija Oblak-Čarni in Vladimir Kološa. Pregledali so več sto popisov arhivskega gradiva, ki so ga v tem centru napravili ruski arhivisti. Skupina je pregledala vse, na podlagi teh podatkov pa je pregledala spise, za katere je predvidevala, da imajo lahko gradivo tudi za Slovenijo. Tako so si ogledali izvirno gradivo jugoslovanskih diplomatskih predstavništev in ugotovili, da gre glede Slovenije za manj pomembne zadeve, npr. za podaljšanje potnih listov, za vize, torej bolj za konzularne kot politične zadeve. Ugotovili pa so, da je za Slovenijo veliko bolj pomembno gradivo osrednjih nemških nacističnih uradov, zlasti fondov z gospodarskega in političnega področja. To gradivo po kakovosti presega tovrstno gradivo, ki ga hrani nemški Zvezni arhiv v Koblenzu in Berlinu. Zlasti bogato je gradivo nemškega gospodarskega ministrstva in glavnega državnega varnostnega urada v Berlinu. V fondu 500 so našli poročila o dogajanjih v Ljubljani od maja 1941 do februarja 1942, ki sta jih nemška policijska urada z Bleda dobivala od svojih zaupnikov iz Ljubljanske pokrajine in jih posredovala svojemu centru v Berlinu, mesečna poročila za skoraj leto dni 1942-1943 višjega vodje SS in policije Ervina Rösenerja z Bleda, informacije o Osvobodilni fronti, prevode Slovenskega poročevalca, informacije o KPJ pred in v prvih vojnih letih. Delu naših raziskovalcev so ruski gostitelji omogočili tudi delo v Ruskem državnem vojnem arhivu, kjer so pregledovali kartoteke Jugoslovancev, ki so kot nemški, madžarski in hrvaški vojaki padli v ujetništvo Rdeče armade. Med pregledanimi kartoni se približno tretjina nanaša na vojake - ujetnike iz Štajerske, Gorenjske in Mežiške doline. Vpisani so tudi podatki o času in kraju smrti, če je ujetnik umrl v ujetništvu.

Poleg osebnih delovnih stikov, ki jih imajo naši raziskovalci, dajanja informacij, podatkov in gradiva, smo imeli nekaj obsežnejših delovnih dogovorov z inštitucijami v tujini. *Dr. Žarko Lazarević* in *dr. Andrej Studen* sta sodelovala v mednarodnem projektu Meščanstvo v srednji Evropi (Bürgelichkeit in Mitteleuropa), ki ga izvaja Institut za gospodarsko in socialno zgodovino dunajske univerze (Institut für Wirtschafts- und Sozialgeschichte) in ga vodita profesorja dr. Ernsts Bruck-

müller in dr. Hannes Stekl. Projekt bo končan v letu 1998. V okviru tega projekta je dr. Lazarevič napisal obsežno študijo o vzponu in zatonu podjetniškega meščanstva v Sloveniji od nastanka jugoslovanske države pa do spremembe družbeno politične ureditve v prvih letih po drugi svetovni vojni. Dr. Studen v projektu sodeluje z raziskavo meščanske družine. Dr. Jože Prinčič se je vključil v slovensko-makedonski raziskovalni projekt Položaj Slovenije in Makedonije v jugoslovanski federaciji 1945-1991 in odnos do razpada države, ki ga s slovenske strani vodi doc. dr. Božo Repe z zgodovinskega oddelka Filozofske fakultete. Začel je zbirati gradivo za pripravo študije in delovnega srečanja. Dr. Prinčič sodeluje še v mednarodnem raziskovalnem projektu, ki ga vodi prof. dr. Stefan Plaggenborg iz univerze v Jeni o nacionalizmu in elitah v Jugoslaviji 1945-1980. Z izsledki bo sodeloval na mednarodnem simpoziju.

V marcu smo s pomočjo kulturnega in znanstvenega atašeja veleposlaništva Republike Francije navezali stike z direktorjem l'Institut d'Histoire du Temps Present gospodom Henry-em Rousso-em, da bi skupaj opravili komparativno študijo o kolaboraciji v Sloveniji in Franciji med drugo svetovno vojno. Mag. Boris Mlakar je pripravil osnutek programa za slovenski del študije. Žal je bil načrt začasno odložen, ker je bil francoski inštitut v postopkih organizacijskega preoblikovanja in selitve in so menili, da ni dovolj časa za pripravo skupnega projekta v letu 1997.

Dr. Anka Vidovič-Miklavčič je kot štipendistka Avstrijskega inštituta za vzhodno in jugovzhodno Evropo (Österreichische Ost- und Südost Institut) na Dunaju v mesecu juniju pregledovala časopisno gradivo v Nacionalni biblioteki ter arhivsko gradivo v avstrijskem državnem arhivu. Zbrano gradivo ji bo pomagalo osvetliti nekatera vprašanja iz zgodovine katoliškega in marksističnega tabora na Slovenskem med obema vojnoma.

---

## 8. Kadri

---

V letu 1997 se je končno ustavilo zmanjševanje števila zaposlenih na našem inštitutu. Konec leta nas je bilo 24 redno in 10 dopolnilno zaposlenih. V začetku januarja se je upokojil znanstveni svetnik dr. Tone Ferenc. V marcu smo po uspešnem javnem razpisu zaposlili za določen čas petih let dve strokovni sodelavki (diplomirani zgodovinariki Mojca Šorn in Tadejo Tomiňsek Rihtar), ki sta začeli delati na projektu nacionalne zbirke *Źrtve druge svetovne vojne in zaradi nje na Slovenskem*. V septembru smo zaposlili za nedoločen čas asistentko z doktoratom dr. Nevenko Troha. S prvim oktobrom pa je začela delati na inštitutu nova računovodkinja Marjana Krivec. Tako so bili konec lanskega leta med redno zaposlenimi dva znanstvena svetnika, dva višja znanstvena sodelavca, sedem znanstvenih sodelavcev, ena asistenka-doktor, torej 12 raziskovalcev z doktoratom, trije višji strokovni sodelavci z magisterijem, dve strokovni sodelavki, dva mlada raziskovalca, višja bibliotekarka, knjižničarka, računovodkinja, pisarniška referentka s polovičnim delovnim časom in snažilka. Sekretarska, kurirska in vzdrževalna dela ter varovanje stavbe smo opravljali s pogodbениm delom.

Direktorica inštituta  
dr. Jasna Fischer, znanstvena svetnica

Ljubljana, februarja 1998